

RIKSDAGSDEBATTERNA

Upplaga

E

UTGIVNA AV RIKSDAGENS KANSLIDEPUTERADE

GENOM RIKSDAGENS EKONOMIBYRÅ

Prenumeration sker hos Riksdagens ekonomibyrå, Stockholm 46.

Postgiro 1042. Pris 20 kronor per år

Nr 36

ANDRA KAMMAREN

1964

Reservation göres för eventuella missförstånd eller tryckfel. I sitt slutliga skick kommer anförandena att införas i kammarens protokoll.

Fredagen den 3 april

Kl. 11.00

Svar på interpellation ang. efterforskningarna efter Raoul Wallenberg, m. m.

Anf. nr 1

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Herr Ohlin har i en interpellation den 3 mars 1964 frågat mig, om jag ville för kammaren dels lämna en redogörelse för Raoul Wallenberg-affärens utveckling efter publicering av utrikesdepartementets vitbok 1957 — i den mån ej av särskilda skäl vissa uppgifter måste hemlighållas — dels upplysa om vilka åtgärder regeringen planerar att vidta för att övertyga sovjetregeringen om nödvändigheten av en mera effektiv efterforskning av Raoul Wallenberg och hans vistelseort under olika perioder efter kriget.

I samma interpellation har herr Ohlin bett mig redogöra för de åtgärder regeringen vidtagit eller avser att vidtaga för att skapa klarhet kring de i bland annat ryska källor förekommande uppgifterna om att svenska sjömän på det under kriget förlista fartyget »Bengt

Sture» omhändertagits av sovjetryska myndigheter.

Slutligen har herr Ohlin i sin interpellation frågat, om regeringen i övrigt har några uppgifter att lämna beträffande det efter kriget inträffade försvinnandet av besättningarna på några i östersjöfart gående svenska fartyg.

Vad först beträffar efterforskningarna av Raoul Wallenberg vill jag till en början erinra om att offentliggörandet av utrikesdepartementets vitbok år 1957 skedde, sedan det besked i ärendet ingått, som från sovjetisk sida utlovats vid statsminister Erlanders och inrikesminister Hedlunds besök i Moskva månadsskiftet mars—april 1956. Beskedet, som mottogs den 6 februari 1957, innebar i huvudsak, att Sovjetunionens regering med anledning av ett påträffat dokument i Ljubljanskaja-fängelset i Moskva ansåg dels att det fanns grund betrakta detta dokument som hänförande sig till Wallenberg, dels att av dokumentets innehåll den slutsatsen borde dras, att Wallenberg avled i Ljubljanskaja-fängelset i juli 1947.

Med anledning av sovjetregeringens besked den 6 februari 1957 överlämnades den 19 februari samma år ett svenskt svar, som likaledes offentliggjordes i vitboken. I detta förklarades bland annat att svensk opinion med rätta vore upprörd över vad som förekommit i ärendet. Den svenska regeringen hade svårt att tro, att all annan dokumentation rörande Wallenbergs vistelse i sovjetiska fängelser än den rapport som omnämnts i sovjetregeringens besked skulle vara helt utplånad. Regeringen förväntade sig därför, att om ytterligare material skulle framkomma i Sovjetunionen, som kunde klarlägga vad som hänt Wallenberg, detta skulle delgivas det svenska utrikesdepartementet. Den svenska regeringen förbehöll sig å sin sida att ställa till förfogande det ytterligare material rörande Wallenberg, som av svenska regeringen bedömdes vara av betydelse för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen.

För den svenska regeringen stod det sålunda klart, att även i fortsättningen alla existerande eller nya spår måste prövas. Under de fortsatta efterforskningarna, som bedrevs med samma noggrannhet och efter samma principer som de tidigare undersökningarna om Wallenbergs vistelse i Ljubljanskaja- och Lefortovskaja-fängelserna, framkom flera utsagor från personer som återvänt från sovjetisk fångenskap av innebörd att Wallenberg efter år 1947 funnits i ett fängelse i Vladimir, ungefär 20 mil öster om Moskva. Med anledning av dessa uppgifter hemställde regeringen i en note, som överlämnades till sovjetiska utrikesdepartementet den 9 februari 1959, att en undersökning skulle göras för att fastställa om Wallenberg vistats i Vladimir-fängelset.

Såsom svar härpå meddelade sovjetregeringen den 6 mars 1959, att den vidtagit sådana undersökningar, som begärts i den svenska noten, men att dessa icke bringat i dagen några nya uppgifter i denna fråga och att den svenska regeringens informationer om

Wallenbergs vistelse i Vladimir icke bekräftats.

Även efter denna tidpunkt har regeringen sökt utnyttja varje lämplig möjlighet att för sovjetmyndigheterna understryka vikten av att klarhet måtte vinnas angående Wallenbergs öde. Det ytterligare material som därvid framlagts för sovjetmyndigheterna och detaljerna i de framställningar som gjorts är dock icke av den karaktär att de här kan offentliggöras.

Jag kan emellertid bekräfta, att statsministern i början av år 1961 riktat en personlig skrivelse till ministerpresidenten Chrusjtjev i saken. Vidare vill jag erinra om att jag vid mitt besök i Moskva i maj förra året upptog ärendet såväl med utrikesminister Gromyko som med ministerpresidenten Chrusjtjev. Slutligen har statsministern, såsom meddelats i pressen, tagit upp Wallenberg-affären med utrikesminister Gromyko vid dennes besök i Stockholm för två veckor sedan.

Samtliga framställningar har från sovjetisk sida mötts av svaret, att intet finnes att tillägga utöver vad som tidigare — d. v. s. i 1957 och 1959 års besked — meddelats från sovjetisk sida. Vid upprepade tillfällen har därjämte förklarats, att hade Wallenberg funnits skulle han ha återsänts till Sverige.

Jag vill emellertid till herr Ohlin ånyo bekräfta, att regeringen inte betraktar Raoul Wallenbergs sak som utagerad utan kommer att fortsätta ansträngningarna att skapa full klarhet om hans öde.

Beträffande besättningsmännen på det år 1952 krigsförlista fartyget »Bengt Sture» vill jag erinra om att regeringen den 31 januari i år genom ambassaden i Moskva begärt att de sovjetiska myndigheterna skulle företaga en ny utredning i frågan. Vid utrikesminister Gromykos besök i Sverige nu i mars bekräftade denne att man på sovjetisk sida inlett undersökningarna. Han kunde emellertid inte säga när resultatet härav skulle föreligga.

I interpellationen har nämnts *tre* svenska fartyg, vilkas besättningar efter det andra världskrigets slut försvunnit i Östersjön. Av dessa fartyg återfanns »Kinnekulle» drivande svårt brandskadad i februari 1948, medan de båda andra spårlost försvunnit, »Ivan» samtidigt med »Kinnekulle» och »Dan» i januari 1953. I samband med försvinnandena har varje gång omfattande och energiska efterforskningar genom officiella och andra kanaler vidtagits, dock utan att leda till något resultat beträffande besättningarnas öden.

Olika teorier har uppställts omkring fartygens och besättningarnas försvinnande. Man har bl. a. gissat på minsprängning, nedisning eller uppbringning. Nya spår har tid efter annan dykt upp, vilka undersökts mycket noga, dock utan resultat.

Även de upplysningar, som under den senaste tiden kommit till utrikesdepartementets kännedom, granskas och bearbetas med stor noggrannhet. Detta arbete är emellertid på grund av sin natur tidsödande genom de kollarioneringar m. m., som på olika sätt och på olika håll måste göras. Innan utredningen slutförts, är det omöjligt för mig att uttala mig om värdet av de senast erhållna uppgifterna.

Anf. nr 2

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret. Det är klart att detta på någon punkt kunde ha varit mera upplysande; jag återkommer till den saken.

Det förefaller fastslaget att den svenska regeringen inte tror att Sovjetunionens svar den 6 februari 1957, att man bör dra den slutsatsen att Wallenberg avlidit redan tio år tidigare, är en riktig, rättvisande och pålitlig skildring. Detta att det från rysk sida används ett så vagt uttryckssätt som att »slutsatsen bör dras att Wallenberg avled i Ljubljanskaja-fängelset» och att uppgifterna om Wallenbergs identitet är så vaga —

i motsats till rysk praxis — styrker ju uppfattningen, att man icke kan lita på denna från sovjetrysk sida år 1957 avgivna förklaring. Jag understryker att det är fullt klart att regeringen inte heller gör det.

När den svenska regeringen några veckor efter denna ryska förklaring den 19 februari 1957 gjorde en ny hänvändelse till Sovjetunionen använde den också ett uttryckssätt som är nog så talande:

»Den svenska regeringen hade svårt att tro, att all annan dokumentation rörande Wallenbergs vistelse i sovjetiska fängelser än den rapport som omnämnts i sovjetregeringens besked skulle vara helt utplånad.»

Om man i ett diplomatiskt dokument säger att man har svårt att tro att all annan dokumentation är utplånad, vilket den mottagande regeringen har påstått, är detta naturligtvis ett uttryck för att man anser att saken ligger anorlunda till än sovjetregeringen har gjort gällande.

Sedan kom ytterligare uppgifter innebärande att Wallenberg hade vistats i Vladimir-fängelset vid en väsentligt senare tidpunkt än den då han enligt påstående från sovjetrysk sida hade avlidit. Dessa uppgifter anser regeringen så pålitliga och trovärdiga att den år 1959 begär en ny utredning av Sovjetunionen, men Sovjetunionen har svarat att ingenting finns att tillägga.

Även senare hänvändelser har lett till samma resultat. Sovjetunionen svarar bara att man ingenting har att säga. I detta läge måste först och främst konstateras att vi på svensk sida inte kan lita på att sovjetregeringen och sovjetmyndigheterna tar med tillräckligt allvar och tillräckligt stor omsorg på denna fråga.

Hade man gjort det från början, skulle Wallenbergs vistelse i Ljubljanskaja-fängelset ha kunnat konstateras långt tidigare än 1957, då man från svensk sida överlämnade vad som kunde betraktas som klara bevis. Men till dess

in helt friska, obundna krafter, som inte har något annat intresse än att redovisa allt om Wallenberg som de kan finna? Och har regeringen förvissat sig om att sovjetregeringen går förbi dem som möjligen har intresse av att fortsätta att dölja vad de tidigare dolt? Jag skulle för min del finna motiverat att regeringen sökte upplysningar från Sovjetunionen om vilka slag av efterforskningar som Sovjetunionen har gjort. Enkla förfrågningar till fängelsemyndigheter räcker uppenbarligen inte — det har tidigare erfarenheter visat och Sovjetunionen indirekt erkänt.

Vad orsakssammanhanget beträffar är det i alla fall klart, att den sovjetryska handläggningen av frågan till en del måste botten i ett bristande intresse för en enskild människas liv. Man tycker inte det är så mycket att bråka om, ifall en människa kommit bort. Det har varit ett världskrig, det har skett så mycket. Här är det visserligen en man som inte deltog i kriget utan ägnade sig åt att rädda olyckliga och förföljda människors liv. Men ändå är det bara *en* människa, och då tycker man måhända på sovjetryskt håll — om man får gå efter tankegångar som på Stalins tid ingalunda var främmande — att det inte är så förfärligt mycket att bråka om. Men det är en ståndpunkt som vi på svensk sida självfallet aldrig kan acceptera.

Jag hoppas att regeringen skall anstränga sig ytterligare att få sovjetmyndigheterna att förstå, att Sovjets goodwill här i landet i mycket hög grad beror på hur man handlägger denna fråga. Jag har av olika uttalanden förstått, att man på sovjetryskt håll hoppas att premiärminister Chrusjtjovs besök skall utgöra ett betydande bidrag till befestande av goodwill mellan våra nationer. Får jag göra den reflexionen, att ett mycket stort bidrag till den ömsesidiga förståelsen och respekten skulle Sovjetunionen kunna ge om man verkligen visade vilja att behandla Raoul Wallenbergs fall så som vi ur humanitära syn-

punkter anser självklart. Jag tror att det bidrag som Sovjet därvidlag kunde ge skulle få större betydelse än något besök kan få.

Uppgiften om de svenska sjömän som har försvunnit i Östersjön är ju delvis ganska vaga, men mot bakgrund av vad som skett förefaller det finnas en viss sannolikhet för att några av dem kan befinna sig i Sovjetunionen. »Bengt Sture» krigsförliste 1942, och regeringen har i år begärt en utredning på sovjetiskt håll. Utrikesminister Gromyko har meddelat att en sådan utredning har inletts, men han vet inte när den kan bli färdig. — Jag skulle för min del ha välkomnat om utrikesministern hade varit litet mera uttrycksfull beträffande »Bengt Sture». Det finns dock en del offentligt och halvoffentligt material från sovjetryska källor, som gör det utomordentligt sannolikt att »Bengt Sture» sänkts av en sovjetrysk undervattensbåt och att i varje fall en del av besättningen införts till Sovjetryssland. Jag hoppas därför att regeringen skall göra klart att vi förväntar oss en mycket skyndsamt utredning. Om det visar sig att några av besättningen på »Bengt Sture» befinner sig i Sovjetryssland, väntar vi oss att de omedelbart återlämnas till Sverige.

Beträffande de tre andra fartyg, som är nämnda i min interpellation och vilkas besättningar försvunnit efter kriget, finns det inte så ingående upplysningar. Jag skall här bara nämna fartyget »Kinnekulle», om vilket utrikesministern förklarar att det befanns drivande »svårt brandskadat». Det är av väsentlig betydelse att veta hur svårt brandskadad båten var. Herr Johansson i Öckerö har, tror jag, för avsikt att återkomma till denna fråga. Jag skall därför bara be att få nämna, att herr Johansson i Öckerö — utan att det motsades från regeringshåll — den 25 februari i år förklarade att båten befanns drivande öster om Själland vid Stevns udde. »Livbåten hängde vid sidan. Det hade varit brand ombord, men ingen

